

Kommunal- og regionaldepartementet
Postboks 8112 Dep.
0032 Oslo

Att. Morten Haveraaen

Oslo, 16. desember 2010
HME 4499 H 15/5

INNSPILL TIL STORTINGSMELDING OM BYGNINGSPOLITIKK

Norske arkitekters landsforbund ser det som svært positivt at bygningspolitikken nå skal behandles i en stortingsmelding. Vi er glad for å kunne spill inn til arbeidet.

NAL gir med dette sitt innspill. Vi vil samtidig stille oss til disposisjon for å diskutere og utdype temaer og forslag, og håper å kunne bidra videre i prosessen.

Lykke til med arbeidet, og god jull!

Med hilsen

Norske arkitekters landsforbund

Pål Stephensen
Administrerende direktør

INNSPILL TIL STORTINGSMELDING OM BYGNINGSPOLITIKK

EN NY BYGNINGSPOLITIKK:

Bygninger utgjør de viktigste bestanddelene i våre menneskeskapte omgivelser – arkitekturen er rammen om våre liv. Det bygges for alle formål, og måten det gjøres på er avgjørende for å nå viktige og kritiske samfunns mål.

Regjeringens arkitekturpolitikk *arkitektur.nå* legger til grunn en bred arkitekturdefinisjon og en forståelse for arkitekturens betydning for samfunnsutviklingen på tvers av fag og sektorer. Norske arkitekters landsforbund (NAL) mener at innsikten som ligger i arkitekturpolitikken er relevant for bygningspolitikken og at det tverrdepartementale samarbeidet bør videreføres i arbeidet med bygningspolitikken. Bygningspolitikken må imidlertid være mer konkret og handlingsrettet, og i større grad behandle strukturer og prosesser i forvaltning og byggenæring. Byggenæringen må være i stand til å oppfylle samfunnets stadig endrede behov. Dette forutsetter en omfattende satsning på kunnskapsoppbygging og utviklingsarbeid.

Vi mener at en stortingsmelding om bygningspolitikk bør legge føringer for hvordan myndighetene og byggenæringen i fellesskap skal samarbeide om mål og tiltak for å skape gode, bærekraftige og klimateffektive byggverk. Arkitektoniske kvaliteter* må verdsettes som bærekraftige investeringer for framtiden.

Vi viser til *Gode prosesser – god arkitektur. Arkitekturpolitiske innspill fra norske arkitekter*. Bygningspolitikken må ikke reduseres til instrumentelle og tekniske føringer, men behandle bygningene i en større sammenheng som omfatter bygningskulturen, planleggings-, prosjekterings og byggeprosesser, bygningers livsløp og verdikjede og bygningers funksjon. Sammenhengen mellom bygninger og deres omgivelser, samvirket mellom bygningene, bygningenes formål og innhold, bygningens brukere, og bygningenes sosiale og kulturelle virkning – livet i og mellom husene – må inkluderes i politikken.

Vi må spørre oss hvorfor vi bygger, hvor bygger vi, hva vi bygger, for hvem, og hvordan?

BY- OG STEDSUTVIKLING, TRANSPORT OG AREALDISPONERING

Vi står overfor store demografiske endringer, nasjonalt og globalt. Behovene framover vil bestemmes av nye bosetningsmønstre, en forskjøvet alderssammensetning i befolkningen og et flerkulturelt samfunn. Klimaendringer, næringsutvikling, nye transportsystemer og behov for matproduksjon vil påvirke både urbaniseringen og distriktsutviklingen, og dermed både bolig- og bygningspolitikken.

PLANLEGGING

Migrasjon og fraflytting har store konsekvenser for byer og bygder. Forutsetningene for byggende virksomhet legges på plannivå. *Hva vi bygger hvor* påvirker stedsutviklingen, næringsutviklingen og sosial samhandling. Hvor vi bygger er avgjørende for energiforbruk og energiforsyning, natur- og kulturforvaltning, bevaring av dyrket mark, sikkerhet for klimarelatert risiko etc. Vi må se både verdiene og utfordringene i de situasjonene som vi griper inn i når vi bygger.

Et funksjonsdyktig og energieffektivt samferdselsnett er en forutsetning for utviklingen av gode boligområder med fellesfunksjoner og næringsarealer.

Kommunenes planleggingsstrategier, ikke minst transport-, klima- og miljøplaner, bør være en del av bygningspolitikken. Dette innebærer at ansvarsdelingen mellom departementene, koordineringen og forvaltningen av planlegging, vern og utbygging må tas opp til behandling i stortingsmeldingen.

AKTØRER OG PROSESSER

Privat, markedsstyrt eiendomsutvikling i stor skala og innføring av privat-offentlig samarbeid endrer beslutningslinjene i planlegging og byggeprosesser. Vi trenger både forskning på prosessene og utvikling av nye medvirkningsstrategier og verktøy for styring av ubyggingen.

Kommunene må utvikle nye former for demokratiske beslutningsprosesser, med bruker- og beboermedvirkning både på plan- og prosjektnivå. I privat-offentlig samarbeid om bygningsproduksjonen må fellesskapets og enkeltmenneskets interesser ivaretas.

ARKITEKTUR OG MILJØKVALITET

Urbanisering setter byene under press. Høy tetthet er energipolitisk gunstig, men kan gi trange boliger, mangel på sollys og uteoppholdsarealer, støy, konflikter etc. Arkitektoniske løsninger, som gode og arealeffektive rom, grønne overflater, taklandskap og sosiale arenaer, kan vende urbane problemer til urbane kvaliteter.

Arkitektur må ikke betraktes som enkeltbygninger eller reduseres til et spørsmål om estetikk, men brukes i produksjonen av våre omgivelser som instrument for å oppnå miljøkvaliteter. Formgivning er en integrert del av oppgaveløsningen.

KOMPETANSE I KOMMUNENE

PBL/Godkjenningsforskriften stiller krav til kompetanse for ansvarlige foretak. Samtidig mangler halvparten av kommunene som planlegger, forvalter lovverket og kjøper en stor del av tjenestene innen bygg og anlegg den nødvendige plan- og arkitekturkompetanse.

Kommunene trenger kompetanseutvikling, rekruttering, faglige ressurser, samt arkitektur- og bygningspolitiske verktøy som er tilpasset lokale og regionale forhold, klimasisituasjon, demografisk utvikling, eksisterende bebyggelse etc. Oppbygging av ny arkitektutdannelse i Tromsø vil bidra til viktig kunnskapsutvikling i nordområdene og spredning av faglige ressurser.

TURISME, FRITIDSBEBYGGELSE OG HYTTEUTVIKLING

Norske landskap nedbygges som følge av for svakt regulert hytte- og fritidsbebyggelse. Våre handlingsmønstre når det gjelder reiseliv, mobilitet, opplevelse, fritidsaktiviteter og hytteliv er i liten grad økologisk bærekraftige, men innebærer viktige kvaliteter i våre liv.

Det må utvikles miljøstrategier for hytteutvikling og fritidsbebyggelse.

ARKITEKTUR FOR ALLE - EN INKLUDERENDE ARKITEKTUR

Bygningspolitikken må arbeide for en inkluderende arkitektur i vid forstand; en arkitektur for alle innebærer universell utforming, rom for aktivitet og fellesskap, bygningskvalitet til alle og mulighet for medvirkning i beslutningsprosesser.

ARKITEKTURKVALITET ALLE STEDER

Gjennom bygningspolitikken kan vi påvirke menneskers omgivelser og dermed deres livskvalitet og helse; eldre og funksjonshemmede muligheter til deltagelse, barns utfoldelsesmuligheter, åpenhet for etnisk og aldersmessig diversitet eller arbeidsmiljøet i norske institusjoner og bedrifter. For mange byggeoppgaver gjennomføres med for lave kvalitetsmål, i den grad at de skaper problemer snarere enn å løse dem.

Arkitekturkvalitet* må ikke forbeholdes samfunnets prestisjeoppgaver, som kulturbygg, men må forutsettes å være målet for alle byggeoppgaver.

OFFENTLIGE INSTITUSJONER OG BOLIGSOSIALT ARBEID

Offentlige institusjoner er fellesskapets rom, og institusjonsbygg må nytenkes for nye og ulike behov; for asylanter, aktive eldre, unge i drift eller bostedløse. Det er nødvendig å se boligutviklingen i sammenheng med økt antall eldre. Vi har kommet kort i utviklingen av nye omsorgsboligformer i spennet mellom funksjonstilpasset egen bolig og sykehjem.

Institusjonsbygging og boligutviklingen må være gjenstand for kritisk vurdering, stadig nytenking og høyere kvalitetsmål. Det må utvikles mangfoldige nye boformer, for ulike livssituasjoner og familiestrukturer, ulike grader av omsorgsbehov, arbeidsevne, samfunnskontakt og aktivitet. Brukermedvirkning må spille en viktigere rolle i planlegging og byggeprosesser. Disse føringene må ligge til grunn også for offentlig-privat samarbeid.

UNIVERSELL UTFORMING

Det vi bygger og har bygd skal tilgjengeliggjøres og tilrettelegges for mennesker med ulike forutsetninger og behov. Dette innebærer at de som prosjekterer må sette seg grundigere inn i et større mangfold av menneskelige ulikheter, og gi flere ulike svar. Med universell utformede bygninger kan folk stå lenger i jobb og bli boende i egen bolig ved nedsatt funksjonsevne. Universell utforming løses ikke godt bare med tekniske innretninger, men må integreres i formgivningen. Lovverk og standardisering kan formulere minimumskrav, men ikke skape arkitektonisk gode bygg.

Det er behov for kompetanseutvikling hos landskapsarkitekter, arkitekter og designere. Pilotprosjekter for universell utforming må engasjere de mest nyskapende miljøene i et utviklingsarbeid som inspirerer.

VERDIEN AV ARKITEKTONISKE KVALITETER

Arkitektur er våre bygde omgivelser, og hvilke kvaliteter vi skaper i disse omgivelsene har avgjørende betydning for enkeltmennesket og samfunnet. Kostnader til bygging og til drift av byggverk har stor innvirkning på både den private og den offentlige økonomi. I arkitekturen har ikke bare utøvernes kunnskap og formelle kompetanse, men også deres talent og skaperevne, betydning for kvaliteten i produksjonen. Bare et minimum av kvalitet kan forutbestemmes i tekniske krav, preaksepterte løsninger og kontrollrutiner. Kvalitet må prosjekteres fram for hver enkelt oppgave, utvikles for sammensatte betingelser, og utføres med gode materialer og godt håndverk. I tillegg kan kvalitetene måles i energi- og klimaeffektivitet, varighet og reduserte driftsutgifter, sosiale og kulturelle verdier, næringsinteresser og stedsutvikling.

PROSJEKTERING OG BYGGEPROSESSER

Antallet bedrifter som er involvert i en byggeprosess er økende, samtidig som andelen prosjektering i byggeprosessen er synkende. Arkitektens honorar utgjør i snitt kun 2-3% av entreprisekostnadene, selv om god prosjektering kan redusere FDV-kostnader og gi betydelig merverdi. Integrerte tverrfaglige prosjekteringsprosesser er en etablert praksis, men potensialet for utvikling av gode løsninger utnyttes ikke fullt ut. God prosjektering har liten effekt dersom den ikke blir fulgt opp i utførelsen. Byggekostnadsprogrammet dokumenterer at en vesentlig del av byggfeil og -skader (beregnet til ca 10% av total omsetning) er relatert til mangelfull prosjektering eller manglende involvering i byggproduksjonen og dårlig kommunikasjon mellom prosjekterende og utførende. Prosjekteringsfagene får gjerne mindre oppfølgingsmulighet i totalentrepriser enn i utførelsesentrepriser.

Det vil lønne seg å investere en større andel av byggekostnadene i prosjekteringen. Byggherre må bestille tilstrekkelig prosjektering. Kontrakter bør i større grad forplikte til samarbeid og involvering av prosjekteringsfag i utførelsesfasen. Alle involverte parter i byggeprosessen må ansvarliggjøres i forhold til kvalitetsmål. Kvalitetsprogrammer og gjennomføringsmodeller må i tillegg til energi- og miljøkrav stille høyere krav til funksjonelle og romlige løsninger, lysforhold, kvalitet i materialbruk, detaljløsninger og håndverksmessig utførelse.

PROSJEKTERINGSVERKTØY

Det pågår kontinuerlig utviklingsarbeid og forskning, blant annet for mer klimaeffektivt byggeri, men erfaringsoverføringen og kunnskapsspredningen er ikke tilstrekkelig effektiv. Prosjekteringsverktøy, beregningsmetoder og energi- og miljømerkeordninger er ikke samordnet. Implementering og forbedring av BIM-verktøy krever ressurser i prosjekteringsfagene, og er kostnadskreven for små foretak og små prosjekter. Standarder er nyttige, men problematiske, fordi framtidens løsninger stadig må utvikles, oppdateres og endres med konteksten de skal fungere i. Standardene er dessuten vanskelige å orientere seg i og uforholdsmessig kostbare. Byggdetaljblader fra SINTEF Byggforsk har imidlertid en stor nytteverdi for både prosjekteringsfag og utførende.

Standardisering må ikke begrense nyskaping. Det er behov for samordning av prosjekteringsverktøy, beregningsverktøy og merkeordninger. Myndighetene må tilgjengeliggjøre viktige verktøy og ta ansvar for vesentlig informasjonsspredning til byggenæringen.

KOMPETANSE, FORSKNING OG UTVIKLING

Samfunnsendringer skaper funksjonelle behov som vi enda ikke har formulert. Klimaendringer skaper utfordringer vi enda ikke har løst. Økt satsning på forskning og utvikling er en forutsetning for byggenæringens evne til å møte utfordringene, og vil dessuten øke produktivitet og næringsutvikling i byggesektoren i et langsiktig samfunnsøkonomisk perspektiv.

FORSKNING

Både grunnforskning og oppdragsforskning innen arkitekturfeltet må tilføres ressurser.

Byggenæringen, ikke minst arkitektbransjen, består av et fåtall store og mange små virksomheter. Systematisk FoU-arbeid har vært konsentrert i få miljøer. Bortsett fra SINTEF Byggforsk, som har et etablert distribueringsapparat, får forskningen som pågår ikke tilstrekkelig rekkevidde. Det er et stort behov for FoU-basert næringsutvikling for miljøvennlig produksjon av materialer og produkter til byggenæringen, herunder utvikling av løvtreproduksjon og trebaserte produkter til byggenæringen. Det er også behov for økt innsats innen praksisbasert forskning og forskning på prosesser, verdikjeder og systemer innen byggende virksomhet.

Forskningen må umiddelbart intensiveres med offentlige finansiering og videre bygges opp med langsiktige forskningsprogrammer. Vi mener at det bør opprettes en egen fondsavsetning for arkitekturfeltet og byggenæringen. Det må etableres et nære samarbeid mellom Norsk forskningsråd, forskningsinstituttene, Innovasjon Norge og byggebransjen. Forskningsresultater må tilgjengeliggjøres, spres og implementeres.

UTVIKLING OG INNOVASJON

Nyskaping i arkitekturen kan omfatte alt fra nytolkning av funksjonsprogram til eksperimentell materialanvendelse, og kan drives av kunstnerisk så vel som næringsrettet motivasjon.

Klimaprosjektering er innovasjonsdrivende og situasjonsbestemt; lokale og tomtemessige forutsetninger er avgjørende for bygningens klimaregnskap. Vi må ta hensyn til ras- og flomtrusler og klimaendringer. Selv om vi nå vet mye om lavenergi-, passiv- og aktivhus, er det knyttet bygningsfysiske og funksjonelle problemer til mange av de etablerte løsningene, ikke minst fuktrelaterte byggskader.

Det må utvikles mangfoldige løsninger for ulike bygninger, ulike steder og lokale/regionale klimatiske forhold. En større del av utviklingsarbeidet må foregå spredt i prosjekterende virksomheter, der potensialet for og viljen til nyskaping og innovasjon finnes, men ikke ressursene.

KOMPETANSE

Byggenæringen må opparbeide seg større fleksibilitet. En byggeprosess kan ta mange år, og i løpet av denne tiden kan forutsetninger, krav og behov endres. Det må alltid være rom for utvikling i prosjektene.

Det pågår en kontinuerlig kunnskapsoppbygging på viktige utviklingsområder som energiprojektering. Likevel er kunnskapsspredningen og den formelle kompetanseutviklingen i byggenæringen for begrenset. Den erfaringskompetanse som aktørene tilegner seg i praksis overføres i liten grad. Håndverksfagene har vært basert på læring fra mester til svenn, men denne viktige kompetanseoverføringen svekkes i store entreprenørbedrifter. Det er stort behov for dyktige håndverkere som kan utføre innovative løsninger.

Alle aktører i byggenæringen, både i verdikjeden og i byggeprosessene, må utvikle sin kompetanse, ikke minst håndverkene. Faglig kunnskapsoppdatering bør være et krav i Godkjenningsordningen. Arkitektene innehar en mer sammensatt kompetanse enn noen andre fag, og bør ha en koordinerende rolle i byggeprosessene. Det er viktig å etterspørre ulike typer kompetanse hos arkitektene, og bruke varierte kvalifikasjoner mer aktivt i anskaffelser. Politikere som bestiller prosjekter eller behandler byggesaker trenger arkitekturkunnskap.

UTDANNING OG ETTERUTDANNING

Arkitektutdanningene må styrkes for å møte faglige og samfunnsmessige utfordringer. Etablering av en arkitektutdanning i Tromsø/Bodø, ev. som et samarbeid i Barentsregionen, kan være viktig for utvikling og rekruttering i nordområdene.

Kompleksiteten i byggeprosessene vil kreve dokumentert og oppdatert kompetanse.

Etterutdanningstilbudet må utvikles og bygges opp for en mer systematisk, periodisk og dels obligatorisk etterutdanning. Etterutdanningen må være tilgjengelig også for foretak utenfor storbyene og mindre foretak med liten omsetning og begrenset kapasitet. Innen arkitekturfeltet er fagmiljøene i ferd med å forene sine ressurser i oppbyggingen av en slik etterutdanning.

Relevante fagmiljøer må få støtte til å bygge opp systematisk etterutdanning. Energi, klima og miljø er nå de mest kritiske temaer både for profesjonsutdanning og etterutdanning, men det er også store kunnskapsbehov knyttet til byggeprosess og prosjektledelse, transformasjon av eksisterende bygningsmasse og universell utforming. Etterutdanningen må sørge for oppdatert kjennskap til beregning og analyse av levetidskostnader og andre prosjekteringsverktøy.

Lavenergiprogrammet har en viktig funksjon for kompetanseutviklingen, og bør styrkes og videreføres.

KUNNSKAPS- OG ERFARINGSOVERFØRING

Med økt miljøfokus i bygg- og anleggsbransjen er det igangsatt mange forskjellige forbildeprogrammer med ulike mandater og oppgaver. Konkrete pilotprosjekter skal realiseres i programmene og det stilles krav til både skal dokumentasjon og oppfølging. Det er behov for koordinering, erfaringsoverføring og kontinuitet i det nasjonale formidlingsarbeidet av de ulike forbildeprogrammene.

En nasjonal database for energi- og miljøvennlig arkitektur, nye forbildeprogrammer og realiserede forbildeprosjekter kan bidra til samkjøring og kontinuitet. Gjennom videreformidling til flere nettsteder vil man kunne oppnå gode synergieffekter.

RESSURSER, ENERGI OG KLIMA

Regjeringen har gjennom miljøhandlingsplaner, rapporter, NOUer, og lovverk satt mål for energieffektivisering, som vil oppjusteres gradvis. Tiltak, prosjekter og støtteordninger er igangsatt, men når ikke bredt nok. Energiforbruk, energiproduksjon og energiforsyning behandles i for stor grad adskilt i politiske prosesser.

LIVSSYKLUS Og VERDIKJEDE

Så langt har energitiltak for bygg vært dominerende i arbeidet for en bærekraftig arkitektur. Men utslippsreduksjon realiseres ikke ved bare å endre den tekniske ytelsen i enkeltbygg. Vi må betrakte

våre bygde omgivelser i et livssyklusperspektiv: tenke helhet, kretsløp og sammenhenger – i system, forvaltning, produksjonsskjede og byggeprosess, på bygningsnivå og i planperspektiv. Samfunnet må bygge mindre og bedre i stedet for mye og dårlig.

Bygningmessig kvalitet varer lenge, og lønner seg i et langsiktig samfunnsøkonomisk perspektiv.

Bygninger må også ha funksjonell varighet: gode romlige løsninger, fleksibilitet og elastisitet.

Energiøkonomi må ses i sammenheng med arealbruk, transport, ressursbruk, materialbruk og klimatilpasning. LCC-analyser er svært relevante verktøy, men også de må utvikles.

ENERGIFORBRUK, ENERGIKILDER OG ENERGI FORSYNING

Energi – og ressursbruk, miljø og klimatilpasning må ikke bare gjennomsyre bygningsproduksjonen, men befolkningens bruk og forbruk i bygg. Fornybare og ikke-forurensende energikilder kan i stor grad integreres i bygningene.

Byggenæringens potensial for energieffektivisering og utvikling av alternative energikilder må tas i betraktning når energiproduksjon og forsyningsbehov vurderes. Byggenæringen er i gang med en vesentlig omlegging, men arbeidet må tilføres betydelige ressurser og intensiveres.

Klimautfordringene må møtes med innovasjon og nyskaping fremfor å satse på etablerte løsninger. Vi trenger kompetanseutvikling og FOU hos alle ledd i verdikjeden og alle aktører som er involvert i byggeprosesser – samt folkeopplysning.

VOLUM, BYGNINGSFYSIKK, MATERIALBRUK OG HÅNDVERK

Bygningsfysikk, bygningskomponenter og byggemetoder endres for mer energieffektiv byggepraksis, men nye løsninger må stadig prøves og evalueres. Bygningstyper og -størrelser gir store utlag i energiberegningen. Arealeffektivitet – gode planløsninger – er en betydelig faktor. Eneboligen er i utgangspunktet lite energieffektiv, og passivhusstandard tilsier mer kompakte, topografisk og klimatisk tilpassede hus enn det som vanligvis etterspørres. Vi benytter et stort antall materialer i dagens bebyggelse, mange av dem er miljø- og helseskadelige.

Bærekraftig materialbruk, mer solide bygningsfysiske løsninger og bedre håndverksutførelse vil kunne begrense byggskader og miljøutslipp.

Standardisering må ikke hindre nyskaping. Det må utvikles alternative prinsipper for nullutslipps- og aktivhus med tilsvarende/bedre og mer helhetlige miljøløsninger enn de som gjelder for passivhus.

Det er behov for lett tilgjengelig informasjon om miljøvennlig og økologisk bærekraftig materialbruk. Det må stimuleres til produksjon av nye miljøvennlige materialer og produkter, og disse må gjøres tilgjengelig i byggvaremarkedet.

EKSISTERENDE BEBYGGELSE

Behov for nybygg beror på hvordan vi transformerer de bygningene vi allerede har, og hva vi erstatter beror på økonomiske vurderinger og miljøvurderinger. Det forutsettes at minst 80% av eksisterende bygningsmasse på ca 373 millioner kvm, av ulik alder og variabel standard, skal brukes de nærmeste tiårene.

GJENBRUK OG REHABILITERING

For energioppgradering av eksisterende bygningsmasse ser vi særlig behov for kunnskapsutvikling. Gjenbruk og rehabilitering er mer krevende og komplisert enn nybygging, og krever ressurser både for å finne løsninger for den enkelte bygning og gjennomføre dem – og gode prinsipper for energirehabilitering. Her må det satses på utviklingsarbeid i konkrete prosjekter, og påfølgende kunnskapsoverføring.

Det må utvikles metoder for transformasjon og tekniske løsninger som ivaretar eksisterende kvaliteter i bygninger. For å oppnå nødvendig bygningsfysisk oppgradering og funksjonell endring i

eksisterende bebyggelse må det satses betydelige midler på FoU, gjenbruks- og rehabiliteringsstrategier og støtteordninger for oppgradering. Miljøforbedring av eksisterende bygningsmasse krever en satsning på og omfattende økonomiske insentiver for realisering.

BYGNINGSVERN OG UTVIKLING

Bygningsarv, kulturminner og kulturmiljøer representerer store verdier. Disse må tas vare på, men også vurderes som bruksressurser og grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. En stor del av den eksisterende bygningsmassen er omfattet av verneinteresser. Det oppstår hyppig interessekonflikter mellom bevaring og utvikling.

Det må utarbeides nye strategier for forholdet mellom bygningsvern og bygningsutvikling; en forutsigbar vernepolitikk med tydelige prioriteringer av hva som er viktig. Bevaringsvedtak må følges av midler til ivaretagelse og mulighet for bruk. Interesse motsetninger mellom utvikling, oppgradering og vern bør tas opp til diskusjon mellom relevante faggrupper i et utvalg som spiller inn til stortingsmeldingen.

MYNDIGHETSKRAV OG BYGGHERREKRAV

Lovverk og regulering må benyttes for å stille samfunnskritiske rammekrav, ikke detaljstyre løsninger. Offentlige oppdragsgivere må stille relevante og samfunnstjenlige krav når de anskaffer sine tjenester, men også gi rom for mangfold og nyskaping.

OFFENTLIGE ANSKAFFELSER

NAL mener at gode prosesser fører fram til gode bygg, og vi er bekymret for politikken som ligger til grunn for både offentlige anskaffelser og deler av forvaltningspraksisen. Offentlige byggherrer er forbilder; deres byggende virksomhet skal stimulere til utvikling og skape gode rammer for de fleste samfunnsfunksjoner. Både miljø- og samfunnsansvar og langsiktige samfunnsøkonomiske vurderinger tilsier at kvalitetsvurderinger bør ligge til grunn både for valg av entreprisform, valg av konkurranseform for anskaffelse av rådgivertjenester og prioriteringer gjennom hele byggeprosessen. Anbudskonkurranser for totalentrepriser er en effektiv anskaffelsesmetode, men viser seg mer egnet for reproduksjon av allerede kjente løsninger enn utvikling av morgendagens løsninger og medfølgende kunnskapsoppbygging.

Bygningspolitikken må legge føringer for offentlige anskaffelser av bygninger der kvalitet, nyskaping og miljø er de primære kriteriene for konkurransene, ikke pris. Det bør stilles krav til innkjøps- og byggherrekompetanse for offentlige bygg. Difis anskaffelsesportal er en viktig informasjonskanal, men må forbedres, og blant annet gi mer relevant informasjon om anskaffelse av arkitekt- og rådgivertjenester.

ARKITEKTKONKURRANSER

Arkitektbransjen er sammensatt av bedrifter med variert størrelse, mange faglige virkeområder og ulike kvalifikasjoner. Arkitekter utdannes til generalister, i den forstand at de er trent til å løse alle typer byggeoppgaver. Ved offentlige kjøp av arkitekttjenester er gjennomføringsevne og erfaringskompetanse de dominerende tildelingskriterier, og kravene til dokumentasjon av referanseprosjekter ligger ofte på et nivå langt over det som er relevant for oppgaven. Dagens konkurransepraksis ekskluderer på denne måten en stor andel av arkitektforetakene, og gir dermed lite grobunn for tilvekst og næringsutvikling i bransjen.

For å opprettholde en tilstrekkelig dynamisk faglig utvikling og bygningsmessig variasjon, må en større andel av arkitektbedriftene få tilgang til oppdragsmarkedet gjennom offentlige konkurranser. Arkitektkonkurranser (plan- og designkonkurranser) er et viktig virkemiddel for å finne fram til gode løsninger på samfunnsoppgaver. Med for snevre kvalifikasjonskrav begrenser byggherren muligheten for å få oppgaven bredt belyst.

RISIKO

Mange byggherrer gjennomfører byggeprosjekter med utgangspunkt i risikovurderinger basert på for få eller kortsiktige risikofaktorer: Hva vil det på sikt koste å bygge med gårsdagens løsninger i stedet for morgendagens, eller med rimelige og kortvarige standardløsninger i stedet for varige kvalitetsløsninger? Hvilken risiko ligger i tidsnød og underbudsjettering? Hvilken varig verdi ligger i innovasjon?

Offentlige aktører må benytte sine byggeprosjekter til praksis- og prosessbasert innovasjon; bestillere og byggherrer må være villige til å ta en viss risiko å oppnå nyskaping. Innovasjon bør være en del av anskaffelsene. Arkitektur bør være et satsningsområde for Innovasjon Norge.

GODKJENNING AV FORETAK

Forskrift for godkjenning av foretak gir for stort rom for godkjenning uten relevant og kritisk kompetanse. Arkitekter og andre prosjekterende må styrke sin kompetanse gjennom praksis og etterutdanning, og godkjenningskrav for de ulike tiltaksklassene bør forutsette gradvis oppbygging av slik kompetanse.

Overordnet ansvar for prosjektering må forbeholdes prosjekteringsfagene, primært arkitektfunksjonen, og foretak som kun administrerer prosjekteringen bør ikke godkjennes for denne ansvarsretten.

KONTROLLKRAV

Nye kontrollkrav i Plan- og bygningsloven kan innebære unødig byråkratisering, problematiske ansvarslinjer og forsinkede byggeprosesser.

Kontrollkravene må evalueres og eventuelt erstattes med mer hensiktsmessige rutiner.

* Begrepet arkitektonisk betegner ikke kvalitetssikringssystemer for å unngå feil, heller ikke rent estetiske normer. I arkitekturen omfatter kvalitetsbegrepet forståelsen av et samvirke mellom en lang rekke kvalitetskriterier; fra sanselige kvaliteter som materialitet, lys og romlighet, via tekniske, bygningsfysiske og håndverksmessige kvaliteter, til funksjonelle og sosiale kvaliteter som handler om hvordan mennesker bruker arkitekturen – herunder universell utforming.

NAL 16.12.2010